

AZ AKADÉMIA METEOROLÓGIAI BIZOTTSÁGAI

1860-2008

Major György
major.gy@met.hu

BEVEZETÉS

2010-ben Ambrózy Pál kolléga átadott nekem egy köteg dokumentumot, amely az akadémiai meteorológiai bizottságokkal kapcsolatos tevékenysége révén gyűlt össze, mondván: „biztosan hasznosítani tudod ezt az anyagot”. A tekintélyes mennyiségű papírt csak 2019. februárban néztem meg. A legkorábbi irat dátuma 1962. szept. 2: Dési beszámolója az 1960 óta végzett bizottsági tevékenységről. A legkésőbbi dokumentumon 1990-es dátum van. Az 1990 utáni bizottsági munkát ismerem, résztvevő voltam, így kérdésként csak az merült fel, hogy mi volt 1960 előtt? Ami 2008 után történik, az követhető az mtb.met.hu honlapon

A választ először az akadémiai és a meteorológiai történeti anyagokban kerestem. Számos ilyen történeti munka van, mivel mind a két történet hosszú, így a „kerek” évfordulók alkalmat jelentettek történeti áttekintések készítésére. Ezek azonban a meteorológiai bizottságok történetét csak érintőlegesen tartalmazzák. Azért az kiderült, hogy a kezdetet 1860 jelenti. Tehát eredeti források után kellett néznem, mivel az IDŐJÁRÁS csak később indult.

FORRÁSOK

Szerencsére a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Könyvtára digitalizálta a régi folyóiratokat, így azok a számítógép mellett ülve akárhol olvashatók:

1. real-j.mtak.hu (Az MTA Könyvtárának repozitóriuma)

- **AE:** (Magyar) AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ/MAGYAR TUDOMÁNY
- **ALM:** A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ALMANACHJA
- **AEM:** Akadémiai Értesítő a Matematikai és Természettudományi osztályok közlönye
- **Jelentés:** A Magyar Tudományos Akadémia munkálódásairól s pénztára mibenlétéről 1860-ban jelentése az Igazgató Tanácsnak (az évszám csak példaként szerepel)
- **MTK:** Matematikai s Természettudományi Közlemények
- **MFK:** A matematikai és Fizikai Osztály Közleményei
- **FBK:** A Földtudományi és Bányászati Osztály Közleményei

Az adatbázis (real) évszámai, a kötetek külső címlapjának évszámai és a kötetek belső címlapjának évszámai az 1800-as években esetenként eltérnek. Ebben az anyagban a real évszámokat használom, a kereséshez ez a célszerű.

A szövegben a fentebb vastaggal szedett rövidített névvel hivatkozom a folyóírra, megadom a real évszámot és az oldalszámot. A szakcikkekben szokásos hivatkozási mód itt nem működik, mivel a híryanagoknál a szerző igen ritkán van kiírva folyóiratokban.

Érdeemes megjegyezni, hogy az IDŐJÁRÁS is és a LÉGKÖR is szerepel a real-j-ben.

2. Az IDŐJÁRÁS esetében főként a „Krónika” és „Szemle” rovatok szolgáltak forrásul. Az IDŐJÁRÁS anyagaira „ID, évszám, oldalszám” formában hivatkozom.

3. mtb.met.hu, ez a Meteorológiai Tudományos Bizottság honlapja. Itt van egy „Történeti dokumentumok” rész, ebben van a „Meteorológiai tárgyú akadémiai székfoglalók és értekezések listája” című összeállítás. Erre a „lista” szóval hivatkozom.

4. Nem nyilvános anyagok. Ezek honlapokon vagy könyvtárban nem elérhetők, ezért ezekre való hivatkozás nem teszi ellenőrizhetővé az összeállításban szereplő állításokat, így csak kényszerűségből támaszkodom ilyen anyagra. Az elolvasásuk azonban nagyon nagymértékben segített beleélni magam a történeti helyzetbe, valamint felidézni azokat az eseményeket, amelyeket a bizottsággal kapcsolatban magam is átéltem. Ezért nagyon nagy köszönettel tartozom azoknak a kollégáknak, akik ezen a módon is segítettek ezen összeállítás elkészítését.

Ezek a források:

- **Ambrózy** Pál összegyűjtött anyagai az 1962-1990 közötti időszakról,
- **Faragó** Tibor megőrzött elektronikus üzenetei és nekem írt visszaemlékezései az 1990-93-as ciklusról és az előző ciklusok éghajlati ügyeiről,
- **Weidinger** Tamás bizottsági tag által megőrzött papírok az 1993-96-os ciklusról,
- **Mika** János bizottsági titkár megőrzött számítógépes dokumentációja az 1996-2002 közötti két ciklusról,
- **Horányi** András bizottsági titkár megőrzött számítógépes dokumentációja a 2002-2008 közötti két ciklusról,
- saját megőrzött elektronikus anyagaim
--1995. szeptembertől a ciklus 1996-os végéig,
--valamint a 2002-2005 közötti ciklusról.

A 3 kényszerű hivatkozás a fent nevezett forrás-anyagok közül a szerzőjének vastagon szedett nevével történik (**Ambrózy, Weidinger, Horányi**).

A BIZOTTMÁNY (1860-1949)

Idézet a **Jelentés** 1860. 5. oldaláról:

“ Az összves *magyar haza természeti viszonyainak* és műtani nevezetes műveinek kivizsgálására, megismertetésére és leírására egy külön Matematikai és Természettudományi állandó Bizottmány szerveztetett, s ez néhány hazai vidék beutaztatásával munkálkodását szinte megkezdte.”

Legnagyobb sajnálatomra később a “bizottmány” szó sehol nem szerepel, a bizottság megnevezést használták már akkor is. A bizottsági tagok utazásaik alatt gyűjtött adatokat és megfigyeléseket a “Mathematikai s Természettudományi Közlemények vonatkozólag a hazai viszonyokra” éves köteteiben tették közzé. Az első kötet 1861-ben jelent meg és „Szerkesztői bevezetés, mint történeti vázlat” című irással indult. Ez így kezdődik:

„Egyike azon sikeres intézkedéseknek, melyek az akadémiai működésnek lendületet adtak, kétség kívül az állandó bizottságok szervezése. A matematikai s természettudományi osztályra nézve az indítványt Csengery Antal tette az 1860 Május 14-én tartott ülésen, a midőn ekként emelt szót:

„Közelebb, midőn egy statistikai bizottság alakítását indítványozám, jelentém egyszersmind, hogy az illető osztályok előtt egy oly áll a n d ó bizottság föllállítását is fogom indítványozni, mely a h a z á n k t e r m é s z e t t u d. leírására vonatkozó adatokat gyűjtse, **rende z z e s k o r o n k é n t f ü z e t e k b e n k ö z r e b o c s á s s a.**”

(Idézet az **MTK** 1861, V. oldaláról, a helyesírás az akkori szabályok szerinti. A realból kinyomtatott és szöveggént beszkenelt írás természetesen hibákkal jelent meg, ebben szerepe van az akkori nyomdatechnikának, nem minden betűt lehetett felismerni.)

Újabb idézet az **MTK**, 1861, XIII. oldaláról:

„1860 Julius 3-án űlt össze, először a kinevezett állandó bizottság s mindenek előtt szervezte magát s bizottsági előadónak s szerkesztőnek Szabó József választatott meg; a

szakok szerint pedig a következő megállapodás történt.

állattan : FRIVALDSZKY IMRE,
növénytan: KOVÁCS GYULA,
ásványtan, földtan: SZADÓ JÓZSEF,
öslénytani (emlősök): KUBINYI FERENCZ,
öslénytani (általános): KOVÁCS GYULA,
meteorológia: JEDLIK ÁNYOS, SZTOCZEK JÓZS.
vegytan: NENDTVICH KÁROLY
magasság-mérések: KRUSPÉR ISTVÁN,
építészet: PETZVAL OTTO.

Ugyanazon évi Julius 9-én rendkívüli ülésben összejövén a bizottság megállapította a körlevelet, melyet kinyomatva szétküldeni határozott.

A körlevél szövege a következő:

A magyar tudományos akadémia elhatározta, hogy egy matematikai s természettudományi bizottság állittassék fel, melynek feladata a Magyarország természettudományi megismertetésére vonatkozó adatokat gyűjteni, rendezni s közzétenni:

E bizottság már ki van nevezve , s az f. é. Juliusban működését megindította.

Működése körébe a következő tárgyak tartoznak :

- a) Természetrajzi közlések: valamely vidék leírása, állat-növény- és ásványtani tekintetben.
- b) Földtani és öslénytani leírások.
- c) Meteorológiai adatok, a mennyire lehet kiterjeszkedve a nedvességi, légnyomati, villámossági, stb. viszonyokra.
- c) Magasság-mérések hálózatának létesítése, természettudományi és technikai szempontból.”

A régies szövegezés miatt élmény olvasni az eredetit, ezért szerepel itt az akkori sajtóhibákkal együtt, az akkori helyesírás szerint.

Tehát megalakult az MTA első olyan bizottsága, amelynek a meteorológia is a feladatkörébe tartozott. A szakterületek elosztása a 9 tag között két szempontból is érdekes: egyrészt nincs közöttük matematikáért felelős, másrészt a meteorológiának két képviselője is van. Jedlik Ányos miért került a meteorológiához, azt nem tudom. Stoczek József 1859-ben az akadémiai székhelyének azt a címet adta, hogy „A fémbarométerről”, így az ő kötődése érthető.

Az **MTK** 1863-as kötetének XIII. oldalán a következő olvasható:

„Kevésbé sikeresnek mondhatjuk a meteorológiára nézve működésünket. Azon kilátásnak, mely tavál mutatkozott szellemi gyarapodásunkra, az idei év nem felelt meg; nem mintha észlelők hiányában volnánk: a Közlemények első kötetének bevezetésében felhozott buzgó munkatársakhoz az óta újak csatlakoztak; az ok az, hogy a központi észlelde felszerelése újabb, s ezek közt több rendbeli önjegyzetű szerrel, mire a bizottság méltán a fő súlyt fektette, merőben meghiusult. A bizottság 1962-re kivetett budgetje a tét összegét nem bírta meg, s nem maradt más hátra, mint a következő év teendői közé újra elvenni jobb siker reményében, s ugyanekkor mehet foganatba a szintén lehetőségek közé jutott megnyerése a Nagy Károly-féle szereknek Bicskéről”

Az **MTK** 1864-ben a XIV. oldalon kezdve a következő beszámolót tartalmazza:

A meteorologiai észleleteket illetőleg mindazt, a mínek kényszerített mulasztását az 1862-iki jelentésben sajnálva említettük fel, sikerült ez év folytán helyreütni és a központi meteorologiai észleldét ezen-nel működésben levőnek nyilváníthatjuk.

A bizottság a középponti meteorologia érdekében akként rendelkezett, hogy az 1863-iki pénzüsszegnek legnagyobb része fordítassék a szükséges szerek megvételére, hogy így valahára honunkban is tétessenek olynemű észleletek, minők Törökországot kivéve, Európa minden egyéb országában napi renden vannak; a szerek Münchenben a királyi meteorologiai észlelde igazgatója Lamont felügyelete alatt készültek.

Egy más része a szereknek, a melyekkel az akademia szertára nevezetesen gyarapodott, Bicskéről jött akademiai társunk Nagy Károly gyűjteményéből.

1863. nov. 4. tartott rendes havi ülésben a matematikai s természettudományi bizottság elhatározta, hogy a központi meteorologiai észlelde testületileg tekintessek meg s arról jelentés készítettvén, az Akademiával közöltessék.

1863. nov. 14-ike tüzetett ki s az nap d. u. megjelentek Budán Kubinyi Ferencz a bizottság elnöke, Frivaldszky Imre, Jedlik Ányos, Sztoczek József, Kruspér István, Nendtvich Károly bizottsági tagok és Szabó József előadó.

A jelentés így szól: A helyiség a budai városi reáliskola épületében van, s a reáliskola igazgatója dr. Schenzl Guido, a physikának tanára, egyszersmind vezetője a meteorologiai észleleteknek. A bizottságezen férfiú szakképzettségébe, buzgóságába, erélyé

XVI

be és a foglalkozás e neme iránti előszeretetébe teljesen belenyugszik, és minthogy az ilyen intézeteknél a leglényegesebb kellék az egyéniség, e részről van oka reményleni, hogy az áldozats fáradozás gyümölcsözni fognak.

Az épület a várhegy keleti oldalán szabadon áll, s szigorú góth ízlésben építtetve, nem okozott bajt a délkeleti sarok második emeletében oly termet találni, melynek három oldala az épület-törzsből kinyúlván, szintannyi világtáj felé fordúl. Ugyanazon teremnek némely ablaka annyira éjszaknak fekszik, hogy soha nap nem süti, másik keletnek s ismét mások tisztán délnek. A keleti és déli oldalon kis erkély van, mi több észlelésre nézve jó szolgálatot tesz.

Ezen emelt helyiségen kívül van az észleldeczéljaira meg egy földszinti és egy földalatti.

A földszinti az épület keleti terrasszán van a szabadban; a földalatti szintén az oldalon, s az egy az épülettől délkeletre szabadon álló pinczealakú tereméből áll, melybe kőlépcsők visznek le, boltozva van, s ellátva felső világítással.

A szereket, melyek jelenleg az észleldében működésben vannak, szabadjon ezen három helyiség és rendeltetésök szerint írni le.

A) Szerek a második emeleti észleldei teremben.

a) A légnyomásmérésre.

1. Egy ugynevezett *akadémiai barometer*. Készítette Kapeller, ára 45 frt. Tulajdonosa a reáliskola.

Ezen barometer a bécsi cs. k. központi meteorologiai és magnetikai intézetben meg van vizsgálva, s az ottani normál-barometerrel összehasonlítva. Ugyanazon szer ez, melylyel már dr. Frenreisz tette a barometer észleleteket néhány éven keresztül, s a mely célra jelenleg is szolgál. Az észleleti idő: 7 óra reggel, 2 óra d. n. és 9 óra este.

2. *Önjegyző barometer*, Kreil rendszere. Készítette Kapeller, ára 160 frt. Tulajdonosa az Akadémia. birtokába a Nagy-Károly-féle gyűjteményből jött. Ez a légnyomás napi változásainak feljegyzésére szolgál. Ezen szer 1863 május felétől szakadatlanul működik, s eredményei az észlelde vezetőjénél vannak.

b) A lég hő mérés.

1. *Higanythermometer*, Kapellertől. Ára 6 frt. A főreáliskola tulajdona. Skálája közvetlenül $\frac{1}{10}^0$ -ba van beosztva; szintén meg van próbálva a bécsi intézetben.

2. *Önjegyző thermometer*. Egyelőre csak minta, remélhetőleg január elsejétől kezdve fog működni. E szer értékei nem abszolút becsüek, hanem inkább a napi változásokat adja tudtul, melyek értékei a hi-

b

XVIII

ganythermometeren tett észlelések által határoztatnak meg.

c) Páranymat és nedvesség.

Egy *Psychrometer*, Augustféle. Készítette Kappeller. Ára 6 frt. Tulajdonosa a főreáliskola. Beosztása, mint a szárazsági thermometernek fölebb. Fölállítva tisztán éjszaknak, hol még szemközt sem fekszik oly fal, melyre nap sütne.

d) A szélirány meghatározására szolgál egyike a számos szélkakasoknak az épület tetején.

e) A csapadék. Ennek meghatározására jelenleg a háztetején egy esőmérő van felállítva. A reáliskola tulajdona. Ára 8 frt. Áll egy felfogó- egy gyűjtő-edényből s egy csőből a mérésre. Használata a bizottság által kiadott útasításban foglaltatik.

f) Elpárolgásmérő (*Atmidometer*). Észlelésekre nagyban, dr. Schenzl terve szerint. Tulajdonos az Akademia. Ára 2 frt 80 kr. 1863 május vége óta működik. Az elpárolgott vízmennyiség 5 napról 5 napra észleltetik. Újabban a csapadék és elpárolgás megmérése céljából Pestre a Rókuskórházba is adatott egy példány, hol azok az udvarban vannak felállítva, s az észleleteket Molnár János úr viszi véghez, kinek eredményeit Tormay ur városi főorvos havonként megküldi.

g) Ozometer.

Schönbeinféle papírok által.

h) Légvillámosság.

Ezen célra egy Bohnenberger-féle Elektroszkop szolgál, és a légnak villámossága egy alkohol láng által fogatik fel s izolált rézhuzal által vezetetik az észlelési terembe. Van azonban már intézkedés téve, hogy pontosabbal cseréltessék fel Lamont rendszerére szerint.

i) Delejesség.

1. Az elhajlás meghatározására egy Declinometer Gaust szerint. Készítette Gruber Bécsben. Ára 120 frt (felállítás nélkül). Tulajdonosa a főreáliskola. A változások észlelésére szolgál.

j) Szerek csillagászati határozásokra, a mennyire a delejességhez szükségesek.

1. *Geodaetikai Theodolith*. Készítette Ertel Münchenben. Ára 600 frt. A bicskei gyűjtemény által az Akadémia tulajdona. Csillagászati észleletekre e szer nem igen alkalmas, mert magasabb állású csillagok észlelésére nem való, és e miatt egy u. u. universalnak megszerzése kívánatos.

E szer az idő és azimutok pontos meghatározására szolgál.

2. *Tükör-kör*. Készítette Pistor Berlinben. Ára 140 frt. Tulajdonosa dr. Schenzl. A nap magasság meghatározására.

3. *Csillagászati inga-óra*. Készítette Reichenbach Münchenben. Értéke 400 frt. Tulajdonosa a főreáliskola. Jelenleg a csillagászati időt mutatja.

b*

A mágnességi és csillagászati műszerek felsorolását megszakítva maradunk a meteorológiánál. Tehát létrejött a „központi észlelde” 1864-ben, nagyobb részben az Akadémia pénzén, kisebb részben egyének támogatásából. Az akadémiai Igazgató Tanácsnak készített jelentés a következőképpen számol be a központi észleldéről és egyéb meteorológiai tevékenységről (**Jelentés**, 1864, 13 oldal):

„Munkásságának fő súlyát azonban a *meteorológiai észlelde* felszerelésére és az észleletek megindítására fordította a múlt évben a Bizottság. A helyiség Budán lévén a Főreáliskola épületében, a szükséges alkalmazási költségeket is Buda városa fedezte, ez úton is akarván nemes készségét a hazai tudományosság előmozdítására tanusítani; egyik polgára Hofbauer úr, szükségesnek látszott némi építészeti intézkedést saját költségein tétetvén. Az észleleteket Dr. Schenzl Guidó a reáliskola igazgatója s abban physika tanára vezeti, kinek szakképzettségében, buzgóságában és a foglalkozás e neme iránti előszeretetében a Bizottság tökéletesen megnyugszik. A szerek legnagyobb részt az Akadémia tulajdonai, közülök többen Nagy Károly r.t. néhai bicskei gyűjteményéből nagybecsű ajándékok; a Bizottság által megrendeltek Münchenben készültek, Lamontnak, a királyi bajor észlelde igazgatójának felügyelete alatt. Az egyszerűbb és szokásosabb észleletek: a légnyomásra, hőségre, a párányomatra és nedvességre, úgy szintén a csapadékra, szélirányra s elpárolgásra vonatkozólag már rendes folyamatban vannak, s 1864-el a delejességek is megkezdődnek.

Fontosnak látszott a Bizottság előtt az ország különféle pontjain is hozni életbe észleleteket, intézkedett is ez iránt, még pedig oly sikerrel, hogy legnagyobbbrészt csak szellemi vezetése tétetik igénybe, a szerek megszerzésére a hely színén történvén ajánlatok. Az esőmérési észleletek látszottak mindenek előtt szükségeseknek, s ilyenek Budán, Pesten és néhány vidéki városon kívül a Tisza vonalán öt ponton tétetnek ez év elejétől fogva.

A Bizottság ezen, tetemes beruházással nyerendő észleleteket gyümölcsözőkké teendő, az eredményeket nyomtatás útján közbirtokká fogja tenni, iktatván a jelen észleletek elé Mayer Lambert úrnak több éven át páratlan szorgalommal tett észleleteit, melyek eddig napvilágot alig láttak. Füzetait szét fogja küldeni a földgömbön működő fő észleldéknek, hogy részéről is járuljon hozzá a tudomány felépítéséhez.”

Tehát a Bizottmány a központi mérőállomás létrehozatalával együtt megindította

- a méréseket az ország több pontján,
- a mérési eredmények publikálását
- és a nemzetközi adatcserét is.

Ezek tipikusan egy állami intézet feladatai. Természetes tehát, hogy a következőkben a feladat az intézet megalapítása volt. Az Igazgató Tanácsnak készült, 1868-ról szóló jelentésnek a Matematikai és Természettudományi Bizottsággal foglalkozó részében olvashatjuk (**Jelentés**, 1869, 13. oldal):

„Tervet dolgozott ki egy központi *meteorológiai és magnetikai észlelde* felállítására, s azt, az Akadémia pártolása mellett, a m. k. vallás és közoktatási miniszteriumhoz fölterjeszté oly kérelemmel, hogy annak életbeléptetésére országos segélyt eszközöljön ki.”

A több mint 7 oldal hosszúságú terv (**AE**, 1868, 155-162) címe: „Javaslat a magyar központi meteorológiai intézet ügyében”. Részletesen ismerteti a feladatokat (a mágneses mérésekre vonatkozókat is), a szervezetet, a szükséges felszerelést és azok költségeit, a személyzetet és az intézet közleményeit is.

A bizottsági közleményekben olvashatjuk az eredményt (**MTK**, 1870, IV. oldal):

„A bizottságnak egyik feladata volt a honunkra vonatkozó meteorológiai viszonyokra is kiterjeszkedni, s így történt, hogy lassankint egy meteorológiai s földdelejtességi észleldét állított fel: ez azonban csak kezdetnek volt elég, s az ügy tovább fejlesztésére, az Akadémia útján, lépéseket tett a kir. kormánynál egy országos meteorológiai intézet felállítására. Lépéseit siker koronázta, minthogy a magyar birodalom meteorológiai és magnetikai viszonyainak megvizsgálására és tudományos kipuhatolására 1870 májusban külön országos intézet állítottatott fel, mely, mondhatni, az Akadémia ezen bizottsága köréből sarjadt ki. A bizottság teendői ez ügy körül ennél fogva megszűntek azon fokban, mint azelőtt, s évi átalányának tetemes része más czélokra fordítható lett.”

Itt a bizottsági történet és az intézeti történet összeolvad. Mivel az intézet-történetek ([pl.www.met.hu/OMSZ/történet](http://pl.www.met.hu/OMSZ/tortenet)) tartalmazzák a részleteket, ezért innen elegendő vázlatosan ismertetni a bizottság meteorológiával kapcsolatos működését.

A Matematikai és Természettudományi Bizottság 1943-ban még működött (**ALM**, 1943, 112), a bizottsági név alatt szerepelt: „alapított 1860-ban”. 1870 után 1943-ig 48 Akadémiai Almanach jelent meg. Ezek közötték a bizottság tagjait, 1896-ban és később a tagok szakterületét már nem tüntették fel. A bizottsági létszám a század végéig növekedett és elérte a 19 főt, a háború után csökkenni kezdett, 1943-ban már csak 12-en voltak. Az almanachokban megjelent névsorokból megállapítható, hogy 1943-ig mindig volt a tagok között olyan akadémikus, aki kisebb-nagyobb mértékben és valamilyen formában kötődött az 1870 májusában alapított intézethez (Schenzl Guidó, Fröhlich Izidor, Konkoly Thege Miklós, Kövesligethy Radó, Steiner Lajos). A „Bizottmány” helyett 1949 végén megalakult a III. Matematikai és Természettudományi Osztály.

A FŐBIZOTTSÁG (1951-1957)

Az Akadémiai Értesítő 1951. január-februári számában olvasható az MTA legújabb felépítése. Ebben szerepelnek a III., ekkor már Matematikai és Fizikai Osztály bizottságai és azok tagjai (**AE**, 1951, 255). Az osztálynak a fizikai és matematikai bizottsága mellett volt meteorológiai bizottsága, amelynek összetétele a következő: elnök Jordán Károly, titkár Dési Frigyes, tagok Aujeszky László, Nemky Ernő, Surányi János és Száva-Kováts József. (Jordán matematikus volt, Nemky erdész-biológus, Surányi mezőgazdász, tehát a meteorológiát Dési, Aujeszky és Száva-Kováts képviselte.)

Az IDŐJÁRÁS folyóirat rövid hírben beszámol az éves Akadémia Nagyhétről (azaz a december 9-16 között tartott közgyűlésről), amelyen először szerepel a meteorológia és említi, hogy az MTA kutatási támogatást nyújt az Országos Meteorológiai Intézetnek (**ID**, 1951, 368.). (Nem tartozik közvetlenül a bizottsági történethez, de szeptemberben megindult az egyetemi meteorológus-képzés, itt van az első év tanterve: **ID**, 1951, 32)

A közgyűlés megváltoztatta az alapszabályt, 8 osztály van (**AE**, 1952, 160), 60 a rendes és 68 a levelező tagok száma (**AE**, 1952, 161), ugyanezen az oldalon rögzítik az osztályvezetőségek szervezetét: elnök, titkár, 3-8 választott tag (nem lehet több az osztály létszám 1/3-ánál), mind akadémikus. (Az adminisztratív, pénzügyi és egyéb technikai ügyekkel foglalkozó akadémiai alkalmazott neve szaktitkár volt). A közvetlenül az osztályokhoz tartozó bizottságok hivatalos

megnevezése „főbizottság” volt. (Ezt a mesterkélt nevet az akadémiai folyóiratok sem használták következetesen, az IDŐJÁRÁS igyekezett tartani magát a hivatalos elnevezéshez.)

Az 1951. évi közgyűlési osztályülésen Rényi Alfréd osztálytitkár beszámolt a III. osztály éves munkájáról. Ebben említi, hogy a meteorológiai bizottság az év folyamán 2 ülést tartott (MFK, 1952, 6). Dési bizottsági titkár hozzászólt az osztálybeszámolóhoz (MFK, 1952, 20-22). (Akkoriban az országban minden ilyen szervezetben a titkár/főtitkár volt az aktív vezető, az elnökség tiszteleti funkció volt.) A hozzászólásban Dési bemutatta a meteorológiát, a Meteorológiai Világszervezetet, az Országos Meteorológiai Intézetet (OMI), az intézet tevékenységét, kitérve a kutatásokra. Beszámolója végén elmondta, hogy 1952-ben az osztály és a bizottság kapcsolatát meg fogják erősíteni. A hozzászólást teljes terjedelemben lehozta az IDŐJÁRÁS is (ID, 1952, 85-89). Ugyancsak megjelentette Aujeszky hozzászólását egy talajvizes előadáshoz (ID, 1952, 89) és Bacsó hozzászólását egy gyógyfürdős előadáshoz (ID, 1952, 91). Tehát elmondható, hogy a meteorológusok jó lehetőségnek tekintették a saját akadémia bizottság létrejöttét és igyekeztek élni is a lehetőséggel.

A következő akadémiai közgyűlés 1953. májusában volt. Rényi osztálybeszámolójának elején olvasható, hogy a beszámoló nem foglalkozik a meteorológiai bizottság tevékenységével, mivel a két osztály vezetőségének megállapodása alapján a bizottság átkerült az Agrártudományok Osztályához (MFK, 1953, 295). Nincs szó az okról vagy célról. Ez az utolsó hír, amit az akadémiai folyóiratokban találtam a Meteorológiai Főbizottságról.

Az IDŐJÁRÁS Krónika rovata viszont rendszeresen beszámolt a bizottság tevékenységéről, noha nem tájékoztatott az osztályok közötti átkerülés tényéről, annak időpontjáról és az átkerüléssel járó tagösszetétel változásról. Ha a bizottsági hírek végén kiírták a szerzőt, akkor az Kulin István volt. Ő tudósított arról, hogy a bizottság szervezésében az MTA épületében agrometeorológiai ankét volt szeptember 5-én (ID, 1953, 317). Takács Lajos beszámolt arról (ID, 1953, 320), hogy a Főbizottság október 3-án létrehozott egy ultraibolya (UV) sugárzási munkabizottságot, amelynek elnöke Páter János, titkára Takács Lajos, tagjai Bacsó Nándor, Flórián Endre, Frank Miklós, Mándi György és Szakrancy Géza. (Nem lehet tudni, hogy közülük ki volt tagja egyúttal a Főbizottságnak is.) Feladat: UV mérőműszer létrehozása.

Az MTA 1954. évi közgyűlése június 14-19 között volt. A IV. Agrártudományi Osztály beszámolójához Dési Frigyes a Meteorológiai Főbizottság elnökeként szólt hozzá (ID, 1954, 179). A 2 oldal terjedelemben megjelent hozzászólásban elmondta, hogy a Főbizottság körülbelül egy éve került át a III. osztálytól, a bizottság nagy fontosságot tulajdonít az agro- és mikrometeorológiának, a távprognosztikának, az éghajlati kutatásoknak, valamint azt, hogy vizsgálni kellene a mesterséges esőkeltés lehetőségeit. Utalt rá, hogy Páter János és Kérdő István kezdeményezésére a sugárzási bizottság kibővült sugárzási-bioklíma albizottsággá, hogy a mérésen kívül az UV sugárzás élettani hatásával is foglalkozhasson.

Mivel a tudományos minősítés akkor a tudományos bizottságokon keresztül folyt, meg kell említeni az első meteorológus aspiráns értekezésének nyilvános védését. Erre 1954. július 2-án került sor: Bodolay (így írva! AE, 1954, 240) István értekezésének címe „Konvektív zivatarok aerológiai-szinoptikai feltételeiről”. Opponensek: Béll Béla a fizikai tudományok kandidátusa és Berkes Zoltán a földrajz tudományok kandidátusa, a bizottság elnöke Wagner Richárd, titkára Kéz Andor a földrajztudományok kandidátusai, bizottsági tagok Bacsó Nándor és Hille Alfréd földrajztudományok kandidátusai valamint Aujeszky László a fizikai tudományok kandidátus. Az aspiráns vezetője Dési Frigyes a fizikai tudományok kandidátusa volt (ID, 1954, 239).

Az első éghajlati tárgyú doktori védés szeptember 27-én volt, Bacsák György „A pliocén és pleisztocén korok égimechanikai megvilágításban” értekezésével (AE, 1954, 250). Az eseményről az IDŐJÁRÁS is tudósít, megjegyezve, hogy meteorológusok sem a bizottságban, sem a védésen nem voltak „tévedésből” (????) (ID, 1954, 321). (Az akkor 84 éves Bacsák végzettsége szerint jogász volt és nyugdíjasként kezdett foglalkozni Milankovics munkájának kiegészítésével, eredményeit az IDŐJÁRÁSban jelentette meg 1940-ben.)

A Főbizottság 1954. október 4-8 között nemzetközi konferenciát rendezett a távprognosztikáról, amelyen a szocialista országokból vettek részt kutatók. A 16 előadás bemutatása után intézetlátogatás következett (ID, 1954, 326 és 450 oldal).

Október 28-án az éghajlat fogalmáról és módszereiről tartott előadást az akadémiai épületben Bacsó Nándor (aki májusban Gödöllőn megalapította az Agrometeorológiai Tanszéket, miközben OMI dolgozó is maradt, ID, 1954, 192). Az előadáshoz 13 hozzászóló volt, akik az előadóval is, egymással is élénk vitát folytattak (ID, 1954, 454).

Az MTA 1954 decemberében 86 szakembert jutalmazott összesen 300 000 Ft-tal, a jutalmazottak között volt Dési Frigyes, a Meteorológiai Főbizottság elnöke is (ID, 1955, 54).

A IV. osztály Meteorológiai Főbizottsága 1955 szeptemberben és októberben is ülést tartott Dési elnökletével, ezekről összevontan számol be Kulin (ID, 1955, 308). A november 4-ei ülésen a téma az ELTE és JATE meteorológiai tanszékeinek nyújtandó akadémiai céltámogatás volt, decemberi ülésen ugyanez a KLTE vonatkozásában, míg 1956. januárban az aspiránsok beszámolóit hallgatták meg (ID, 1956, 63). 1956-ban a Főbizottság ülést tartott februárban, márciusban és májusban (ID, 1956, 199), valamint október 5-én (ID, 1956, 328). Ezek után nemcsak az akadémiai folyóiratokban, hanem az IDŐJÁRÁSban sem szerepel többet a Főbizottság, ezzel a „főbizottság” megnevezés eltűnt minden más akadémiai bizottság nevéből is.

Az MTA 1957. évi közgyűlése után ezt a bizottságot nem újítták meg, noha meglehetősen aktív volt, amit az is mutat, hogy közreműködésével 1954-57 között 7 kandidátusi védés volt (lista). Nem foglalkozott viszont az egyetemi meteorológiai oktatással, amelynek a négy évfolyam kibocsátása után új rendje indult 1957-ben (ID, 1957, 223), valamint a Nemzetközi Geofizikai Évvél, noha az OMI idevágó tevékenységének nagy részét Béll Béla beszámolója szerint az MTA finanszírozta az International Union of Geodesy and Geophysics Magyar Nemzeti Bizottságán (IUGG MNB) keresztül (ID, 1956, 97).

Az AGROMETEOROLÓGIAI BIZOTTSÁG (1957-1965)

Munkamegosztásnak is tekinthető, hogy a Főbizottságról az IDŐJÁRÁS adott hírt és az akadémiai folyóiratok nem, az Agrometeorológiai Bizottság esetében más volt a helyzet, az Akadémiai Értesítő rendszeresen beszámolt a tevékenységről, az IDŐJÁRÁS pedig egy betűt sem fordított rá.

1957. júniusban a IV. Agrártudományok Osztálya megalapította az Agrometeorológiai Bizottságot Bacsó Nándor (aki ebben az évben elhagyta az OMIt) elnökletével (AE, 1957, 333). A hír az „MTA Életéből” rovatban, a IV. osztályról szóló részben jelent meg. Ezek az értesítések igen szűkszavúak, de ebben az esetben az még belefért, hogy előadást tartott

Berényi Dénes az állományklímáról és a bizottság a mezőgazdasággal kapcsolatban lévő meteorológusok szervezését tűzte ki célul. Decemberben a bizottság a talajvédelem és erózió kutatások folytatásának fontosságáról foglalt állást (AE, 1967, 422).

1958.-ban a bizottság januárban is (AE, 84), februárban is (AE, 139) tartott ülést. Áprilisban a Biometeorológiai és Sugárzási Szakbizottságban Páter János az UV sugárzás mérésének új módszereiről tartott előadást (AE, 1958, 234). Ebben az évben a bizottságnak még két előadásáról van hír (AE, 1958, 290 és 369).

A következő évből mindössze annyi a híradás, hogy (a meteorológusi tevékenységet végző kutatók közül elsőként) Bacsó Nándor a tudományok doktora minősítést szerezte meg júliusban „Magyarország légterének energiaviszonyai” című értekezésével, amelynek opponensei Bulla Béla I.t., Zólyomi Bálint I.t. és Barta György a műszaki tudományok doktora voltak (AE, 1959, 419).

1960.-ban az Agrometeorológiai Bizottság működésének új szakasza kezdődött, ugyanis májusban az MTA elnöksége megalakította az Elnökségi Meteorológiai Bizottságot (AE, 1960, 491). Ettől kezdve a két „meteorológia” szót tartalmazó nevű bizottság párhuzamosan működött 1965-ig, munkamegosztással.

Az 1961-es évről a Magyar Tudomány 2 bizottsági ülést említ (AE, 1962, 36, 98), az 1962-esről 7 ülést (AE, 1962, 138, 262, 428, majd 1963, 68), 1963-ból 4 ülésről (AE, 1963, 137, 221, 284, 478) szól a szokásos igen rövid híradás. Ezek azt mutatják, hogy az üléseken szakmai előadások hangzottak el, szervezési ténykedést (pl. aspiránsi beszámoltatások) nem említene. Az 1964-es és 1965-ös évről semmi hírt nem találtam.

Az 1962. évi Akadémiai Almanach közli az Agrártudományi Osztály Agrometeorológiai Bizottságának teljes névsorát: elnök Bacsó Nándor, titkár Kulin István, tagok Angeli Róbert, Aujeszky László, Berényi Dénes, Dobosi Zoltán, Fekete Zoltán, Hajósy Ferenc, Páter János, Pusztai Antal, Ravasz Tibor, Salamin Pál és Wagner Richárd (ALM, 1962, 133). Az almanachok a szerkesztés időpontjában érvényes állapotot rögzítik, így nem tudható, hogy ez az összetétel mennyire tér el az 1957-es megalakulás idején érvényestől.

AZ ELNÖKSÉGI METEOROLÓGIAI BIZOTTSÁG (1960-1965)

Az MTA Elnökségi Tanácsa 1960 májusában 2 elnökségi bizottságot alakított. Ezek egyike a Meteorológiai Elnökségi Bizottság, amelynek elnöke Dési Frigyes az OMI igazgatója, titkára Béll Béla, tagjai illetékes szakemberek (AE, 1960, 491). Az elnökségi bizottságok az interdiszciplináris ügyek vitelére alakultak akkor is, ahogy mostaniak is (2019-es példa az Elnökségi Környezettudományi Bizottság).

Az elnökségi bizottságok összetételét az MTA Elnöksége 1961. április 28-án hagyta jóvá (AE, 191, 470). A jóváhagyott Elnökségi Meteorológiai Bizottság a következő: elnök Dési Frigyes, titkár Béll Béla, tagok Berkes Zoltán, Bodolai István, Bogárdi János, Csaplak Andor, Egyed László, Kéri Menyhért, Mórík József, Pécsi Márton, Péczely György, Stelczer Károly, Tamássy István (ALM, 1962, 102). Az interdiszciplinaritást jól kifejezi, hogy a tagok között, a meteorológusok mellett, van hidrológus, katona, geofizikus, orvos, geográfus és mezőgazdász is.

Az Elnökség 1962. november 30-án tartott ülésén Dési beszámolt a bizottság addigi munkájáról (AE, 1963, 52).

A megalakulás óta eltelt 2 év alatt 12 rendes ülést tartott a bizottság. Fő feladatának az intézetközi koordinálást, a nemzetközi kapcsolatok fejlesztését és a tudományos minősítés szervezését tartja. A koordinálás céljából a bizottság körlevélben kérte mindazon tudományos intézeteket, melyek meteorológiai kutatásokkal foglalkoznak, hogy munkáikról tájékoztassák a bizottságot. A válaszok szerint 16 intézetben 112 meteorológiai vonatkozású témán dolgoznak az agrometeorológián kívül, mely másik bizottsághoz tartozik. Legszerteágazóbbak az éghajlati kérdésekkel foglalkozó témák, ezért az általános bizottsági koordináción kívül itt speciális módszertani koordináció céljából éghajlati albizottság alakult, amely már 2 ülést is tartott. Második leginkább fejlesztendő együttműködés az orvos- és biometeorológia területe, itt a légszennyezés mérésére egységesen használatos módszereket kell fejleszteni, Budapesten pedig, a legnagyobb szennyezettség miatt, mérőhálózatot kell telepíteni.

1961 novemberében a bizottság társrendező volt a II. Kárpát-meteorológiai Konferencia megszervezésében (az első ilyen konferenciát a Szlovák Tudományos Akadémia rendezte), amelyen 8 országból 19 külföldi szakember és a WMO főtitkára, Davies, vett részt. A 26 előadás anyagát az Akadémiai Kiadó jelenteti meg 1963-ban. Lesz nemzetközi agrometeorológiai konferencia 1964-ben Kecskeméten.

A bizottsághon belül 1961-ben megalakult a TMB szakbizottság, van 5 önálló aspiráns. (Akkor még a szakbizottságok a tudományos bizottságokon belül működtek.) Az elmúlt 2 évben 4 meteorológus lett kandidátus.

A bizottság adminisztratív és technikai ügyeinek kezelésére a Műszaki Tudományok Osztályának titkársági apparátusát jelölte ki az Elnökség. A bizottság nem kapja meg a szükséges segítséget.

Az Elnökség állásfoglalása szerint a beszámoló jó, megvizsgálják, hogy a távlati kutatási tervbe a meteorológiai beilleszthető-e, a két bizottság hangolja össze a tevékenységét, az adminisztratív nehézséget megoldják.

A beszámolóban szereplő 16 intézet és 112 meteorológiai téma lenyűgöző számok a mai helyzetet (2019) tekintve.

1963-ban a bizottság március 11-ei ülésén megvitatták a légszennyezéssel kapcsolatos teendőket; bejelentették, hogy a bizottsági adminisztrációt a III. osztály titkársága vette át; kezdeményezik az 1960-ban megjelent Éghajlati Atlasz adattárának kiadását, Kecskeméten jövőre nemzetközi agrometeorológiai konferenciát szerveznek (ID, 1963, 60), tudósított Béll bizottsági titkár. A májusi, szeptemberi és decemberi ülésekről összevont jelentést készített, az érintett témák: kutatási beszámolók, aspiránsi beszámolók, valamint az, hogy a két elnök megegyezett a két meteorológiai bizottság egyesítéséről, amihez az MTA Elnökségének jóváhagyása kell (ID, 1963, 383).

1964-ben a Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) szakbizottságai kikerültek a tudományos bizottságokból és 27 új szakbizottság alakult, van közöttük földtudományi is (AE, 1964, 51). Az éves tevékenységet így összefoglalta Béll Béla (ID, 1964, 378): volt 2 ülés, amelyeken célhitelek, külföldi kiküldetésekről, docensi javaslatról és a felhőfizika terén cseh és bolgár együttműködésről tárgyaltak, az egyesülésről 1965-ben lesz döntés, a földtudományi TMB szakbizottságnak tagja Berényi Dénes és Dési Frigyes.

Az Elnökségi Meteorológiai Bizottság utolsó ülését 1965. február 9-én tartotta (írta Béll, **ID**, 1965, 124), megtárgyalták az öntözés meteorológiai kérdéseit, valamint bejelentésre került, hogy a bizottságot újjászervezik a közgyűlés után.

Az MTA 1965. évi közgyűlésének határozatai között szerepel, hogy létre kell hozni X. Osztályként a Föld- és Bányászati Tudományok Osztályát (**AE**, 1965, 429). Az osztály rendes tagja: Szádeczky-Kardoss Elemér, Tárczy-Hornoch Antal, Vadász Elemér, Vendel Miklós, Vendl Aladár; levelező tagjai Egyed László, Kertai György, Pantó Gábor, Pécsi Márton, Tarján Gusztáv és Zambó János. Az új osztályhoz 10 tudományág tartozik, köztük van a meteorológia. Az osztály 9 tudományos bizottsága között van a Meteorológiai Tudományos Bizottság (**AE**, 1965, 522).

A METEOROLÓGIAI TUDOMÁNYOS BIZOTTSÁG (1965-2008)

A Meteorológiai Tudományos Bizottság (MTB) 2008-ban nem szűnt meg, nem alakult át, mindössze az történt, hogy a tevékenysége attól az évtől nyomon-követhető a honlapján: www.mtb.met.hu. Remélem, a fejezet címe nem azt sugallja, hogy a bizottság története véget ért abban az évben, ahogy a korábbi fejezetekben ismertetett bizottságokkal történt. Innentől kezdve ez az összeállítás az eddigi résznél is vázlatosabb lesz, mivel a bizottság életében nem történtek olyan törések és változások, mint az 1951-1965 közötti években, egyszerűen végezte a mindenkori munkáját.

A Meteorológiai Tudományos Bizottság első ülését 1965. december 21-én tartotta. Elnök Dési, alelnök Bacsó, titkár Béll, ők hárman alkotják az intézőbizottságot, rajtuk kívül van 12 tag. Az intéző bizottság sűrűn fog ülésezni, a bizottság maga jövőre 4 ülést tervez. Legyen 3 albizottság: agro- és mikrometeorológiai, egészségügyi-és biometeorológiai, valamint hidrometeorológiai (**ID**, 1966, 60). A létszám-adat szerint a két bizottság nem összeolvadt, hanem új bizottság alakult, a régi bizottsági tagok közül sokan az albizottságok tagjai lettek.

1966-ban az első ülés március 22-én volt (**ID**, 1966, 191). A június 14-ei ülésen az ELTE, JATE és KLTE meteorológusai beszámoltak a kutatásaikról, egyelőre nincs keret az éghajlati adattár 1963-ban kért kiadására, a X. Osztály jóváhagyta az albizottságokat (**ID**, 1966, 251). A névsorok **Ambrózy** anyagából származnak:

- Agrometeorológiai Albizottság, elnök Bacsó Nándor, tagok: Bajai Jenő, Báldi Béla, Berényi Dénes, Fekete Zoltán, Wagner Richárd, Antal Emánuel, Erdős László, Justyák János, Kiss Árpád, Szász Gábor, Szigyártó Zoltán, Szilágyi Tibor, Varga-Haszonits Zoltán.
- Hidrológiai Albizottság, elnök Kakas József, tagok: Czelnai Rudolf, Fekete Zoltán, Felméry László, Péczely György, Salamin Pál, Somogyi Sándor, Szesztay Károly, Ubell Károly.
- Egészségügyi és Biometeorológiai Albizottság, elnök Móri József, tagok: Kéri Menyhért, Gajzágó László, Szepesi Dezső, Kérdő István, Bíró Zsigmond (Miskolcon orvos), Szép Iván (Gödöllő), Hamar Norbert (munkaegészségügy).

Az 1967. évi közgyűlési osztálybeszámolóhoz hozzászólt Dési Frigyes bizottsági elnök, a műszaki tudományok doktora (**FBK**, 1967, 359-362). Elmondta, hogy a bizottság jó kapcsolatot tart más bizottságokkal; tagjainak 50 %-a meteorológus, a többi tag geofizikus,

földrajzos, talajtanos, mezőgazdász, kertész, orvos, és hidrológus; a bizottság követte a 3 tanszék munkáját; tartottak 3 nagyobb rendezvényt az árvíz, az öntözés és a légszennyezés témában; 1966-ban 4 alkalommal üléseztek. Bizottsági névsort nem találtam sem az akadémiai folyóiratokban, sem az IDŐJÁRÁS-ban, de még a nem nyilvános anyagokban sem.

A közgyűlés után új választási ciklus kezdődött. A X. Osztály vezetősége is megújult, tanácskozási jogú tagja lett Dési (ALM, 1967, 134; ID, 1967, 381). (Szavazati joga az akadémikusoknak volt.) Ugyancsak megújult az MTB, első ülését november 2-án tartotta, nem szerveznek albizottságokat (ID, 1968, 59). Ezzel a ciklussal kezdve az összes következőre sikerült megtalálnom a bizottság legalapvetőbb jellemzőjét, a tagösszetételt, amelyet táblázatban foglaltam össze 2008-ig. A táblázatban szerepelnek az albizottságok nevei is, mint annak jelzői, hogy az adott ciklusban milyen részterületet vagy feladatot tartottak fontosnak. A táblázatban feltűnhet, hogy Bacsó három egymást követő ciklusban lett elnök. Akkor még a bizottság elnökét és tagjait az osztályelnök kérte fel a szakterület akadémikusaival folytatott megbeszélés alapján. 1996-tól választásos rendszer lépett életbe, abban az a szabály, hogy két egymást követő ciklus elnöke a következő harmadik ciklusra nem választható. Harmadik ciklusban is lehet valaki elnök, ha az nem közvetlenül következik két betöltött ciklus után, így lehettem én elnök 1990-1996 után újra 2002-2005-ben. A választási ciklusok általában 3 évesek. A táblázat szerint az 1976-90-es 4 évig, az utána következő kettő pedig 5 – 5 évig tartott. Gondolom ez azért történt így, hogy az ötéves gazdasági tervekhez illeszkedjen az 1980-90 közötti időszak. Azután az MTA visszatért a korábban használt és gyakorlatiasabb 3 éves ciklusokhoz.

Az 1967-2008 közötti 4 évtizedben a bizottsági életről legrészletesebben az IDŐJÁRÁS számolt be, noha nem teljesen egyenletes rendszerességgel és nem a teljes időszakban. A tudósításokat Ambrózy Pál, Béll Béla, Bodolai István, Götz Gusztáv, Rákóczi Ferenc és Szepesiné Lőrincz Anna írta, a szerző alkatától függően szűkszavúan vagy bőbeszédűen. Faragó Tibor a GARP Albizottság üléseiről írt 3 tudósítást (ID, 1978, 116 és 247; valamint 1979, 243). A Global Atmospheric Research Program megjelenése a bizottsági ügyek között mutatja, hogy a hazai témák mellett a globális környezeti folyamatok nyomonkövetése is fontos feladat volt, ismerni és ismertetni kellett a szakma nemzetközi eredményeit a dinamikus éghajlatmodellezésről, és főként arról, hogy a jelenkori éghajlatváltozás irányának és sebességének alakulásában mekkora az emberi tevékenység szerepe.

Kiadták az éghajlati adattárat (ID, 1968, 253). Indul az új meteorológus képzés és szó volt Dávid Mihály időjárás előrejelzési szabadalmáról (ID, 1977, 375).

A bizottsági ülésekről az utolsó tudósítás 1979-ben jelent meg (ID, 1979, 369), noha a krónika rovat 1992-ig még létezett, azután, Mészáros Ernő következetes munkájának eredményeként, az IDŐJÁRÁS angol nyelvű, nemzetközi tudományos folyóiratok követelményeit teljesítő kiadvány lett, amelyben nem volt helye hazai szakmai közéleti eseményeknek.

Az MTB működésének leghosszabb időre meghatározó eseménye volt 1975. november 11-12-én az első Meteorológiai Tudományos Napok (MTN) ülése, amelyet az MTA dísztermében az osztályelnök nyitott meg, díszvendég és egyben előadó is volt D. A. Davis, a Meteorológiai Világszervezet Főtitkára (ID, 1976, 48). Az első eseményt az Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSz) kezdeményezte, majd a következő években a program összeállítása az MTB feladatává vált, az ülésekkel és kiadványokkal kapcsolatos technikai részletekben jelentős az OMSz támogatása, pl. az MTN teljes anyaga az OMSz honlapján található meg: www.met.hu/OMSZ/Rendezvenyek. Talán ez a leghosszabb ilyen jellegű akadémiai előadás-sorozat.

A Meteorológiai Tudományos Bizottság az 1967-2008 közötti ciklusokban

Cik- lus	Elnök Alelnök Titkár	Tagok	Al- vagy Munka- bizottságok	Hivat- kozás	
1967 - 1970	Bacsó Nándor xxxx Béll Béla	Bajai Jenő, Báldi Béla, Bencze Pál, Berényi Dénes, Bodolai István, Czelnai Rudolf, Dési Frigyes, Fekete Zoltán, Kakas József, Móri József, Stelczer Károly, Szász Gábor, Wagner Richárd	Nincsenek	Időjárás, 1968, 59	
1970 - 1973	Bacsó Nándor Béll Béla Bodolai István	Ambrózy Pál, Bencze Pál, Berényi Dénes, Czelnai Rudolf, Dési Frigyes, Dobosi Zoltán, Fekete Zoltán, Justyák János, Kakas József, Kéri Menyhért, Mészáros Ernő, Móri József, Péczely György, Stelczer Károly, Szász Gábor, Wagner Richárd	Agrometeorológiai Hidrometeorológiai Egészségügyi és orvosmeteorológiai Oktatási	ALM, 1970, 243	
1973 - 1976	Bacsó Nándor ¹ BéllBéla Bodolai István ¹ meghalt 1974. május 19-én	Ambózy Pál, Bencze Pál, Czelnai Rudolf, Dobosi Zoltán, Fekete Zoltán, Justyák János, Kakas József, Kéri Menyhért, Kovács György, Mészáros Ernő, Móri József, Péczely György, Szász Gábor, Szilárd Jenő (földrajz)	Agrometeorológiai Hidrometeorológiai Egészségügyi és orvosmeteorológiai Oktatási	ALM, 1973, 317	
1976 - 1980	Czelnai Rudolf Mészáros Ernő Bodolai István	:Ambrózy Pál Bencze Pál, Béll Béla, Dobosi Zoltán, Götz Gusztáv, Justyák János, Kovács György, Péczely György, Szász Gábor, Szilárd Jenő, Tanczer Tibor, Varga-Haszonits Zoltán	GARP Felsőoktatási Rövid és középtávú prognosztikai Éghajlat kutatási Légkörfizikai és kémiai Éghajlati Világprogram	FBK, 1976, 123.old.	
1980 - 1985	Mészáros Ernő xxxx Götz Gusztáv	Ambrózy Pál, Antal Emánuel, Béll Béla, Bencze Pál, Czelnai Rudolf, Csaplak Andor, Dobosi Zoltán, Justyák János, Kovács György, Major György, Péczely György, Práger Tamás, Szász Gábor, Szepesi Dezső, Szilárd Jenő, Tanczer Tibor, Varga-Haszonits Zoltán		ALM, 1980, 352 ALM, 1983, 158	
1985 - 1990	Mészáros Ernő Götz Gusztáv Práger Tamás	Ambrózy Pál, Antal Emánuel, Béll Béla, Bencze Pál, Gulyás Ottó, Justyák János, Kapovits Albert, Major György, Mersich Iván, Nagy Sándor, Rákóczi Ferenc, Starosolszky Ödön, Szász Gábor, Szepesi Dezső, Varga-Haszonits Zoltán, Tanczer Tibor	Éghajlati Világprogram	ALM, 1985, 347	

1990 - 1993	Major György xxxx Iványi Zuzsanna	Antal Emánuel, Czelnai Rudolf, Faragó Tibor, Götz Gusztáv, Koppány György, Mersich Iván, Mészáros Ernő, Miskolczi Ferenc, Práger Tamás, Probáld Ferenc, Rákóczi Ferenc, Szász Gábor, Szepesi Dezső, Szlachányiné Bartholy Judit, Tanczer Tibor, Varga-Haszonits Zoltán	Agrometeorológiai Éghajlati) Levegőkörnyezeti Minősítési és oktatási Műholdmeteorológiai Pályázati	ALM , 1991, 415 AE , 1992, 301 (Éghajlatunk jövője)	
1993 - 1996	Major György xxxx Iványi Zuzsanna	Antal Emánuel, Bartholy Judit, Czelnai Rudolf, Dévényi Dezső, Götz Gusztáv, Koppány György, Mersich Iván, Mészáros Ernő, Mika János, Pálvolgyi Tamás, Práger Tamás, Rákóczi Ferenc, Szász Gábor, Szepesi Dezső, Tanczer Tibor, Weidinger Tamás	Agrometeorológiai Éghajlati Meteorológiai távérzékelési Levegőkörnyezeti	Weidinger	
1996 - 1999	Varga- Haszonits Zoltán xxxx Mika János	Antal Emánuel, Bartholy Judit, Bozó László, Czelnai Rudolf, Götz Gusztáv, Iványi Zsuzsanna, Koppány György, Major György, Mersich Iván, Mészáros Ernő, Pálvolgyi Tamás, Práger Tamás, Probáld Ferenc, Szász Gábor, Szepesi Dezső, Tar Károly, Tanczer Tibor	Agrometeorológiai Éghajlati Légkördinamikai Meteorológiai távérzékelési és automatizálási	ALM , 1997, 397	
1999 - 2002	Varga- Haszonits Zoltán xxxx Mika János	Antal Emánuel, Bartholy Judit, Bozó László, Czelnai Rudolf, Dévényi Dezső, Geresdi István, Götz Gusztáv, Major György, Mersich Iván, Mészáros Ernő, Práger Tamás, Szász Gábor, Szepesi Dezső, Tar Károly, Tanczer Tibor, Weidinger Tamás	Agrometeorológiai Éghajlati Légkördinamikai Modern Megfigyelések és Alkalmazásai Transzmissziós Rendszerfejlesztési	ALM , 2001, 495	
2002 - 2005	Major György xxxx Horányi András	Antal Emánuel, Bartholy Judit, Bozó László, Czelnai Rudolf, Geresdi István, Götz Gusztáv, Gyuró György, Horváth Ákos, Horváth László, Mersich Iván, Mészáros Ernő, Mika János, Práger Tamás, Szász Gábor, Tar Károly, Tanczer Tibor, Varga-Haszonits Zoltán, Weidinger Tamás	Légkörfizikai Légkördinamikai Éghajlati Biometeorológiai Levegőkémiai	Horányi	
2005 - 2008	Bozó László xxxx Horányi András	Anda Angéla, Antal Emánuel, Bartholy Judit, Czelnai Rudolf, Dunkel Zoltán, Faragó Tibor, Gelencsér András, Geresdi István, Götz Gusztáv, Haszpra László, Horváth Ákos, Horváth László, Major György, Mészáros Ernő, Mika János, Pálvolgyi Tamás, Tar Károly, Unger János, Weidinger Tamás	Légkörfizikai Légkördinamikai Éghajlati Légköri erőforrás	ALM , 2006, 562	

Akkoriban még voltak az osztályoknak saját, folyóiratnak is tekinthető kiadványai, 1967-től indult a Föld-és Bányászati Tudományok Osztályának Közleményei sorozat, amely egy ideig a Geonómia és Bányászat nevet is viselte (a real-j-ben végig FBK) az 1983-as megszűnéséig. A bizottságok ügyei ebben ritkán jelentek meg. Fentebb már szerepelt Dési bizottsági beszámolója még az 1967-es ciklus-zárásaként. Bacsó bizottsági beszámolója az 1967-68-as időszak bizottsági tevékenységét mutatta be (FBK, 1968, 377). Sok meteorológus szerző cikke jelent itt meg különböző témákról. Czelnai cikkben indította bizottsági elnöki időszakát, ugyanis vázolta az MTB jövőbeni tevékenységének tervét, egyúttal bemutatta a bizottsági tagokat is (FBK, 1976, 121-123).

Ebben az időben már sok akadémiai tudományos bizottság működött, a Magyar Tudomány (a real-j-ben végig AE) már nem adott hírt a bizottságok tevékenységéről. Az általánosabb érdeklődésre számot tartó híreiből a meteorológiát is érinti, hogy 1970-ben törvényerejű rendelet újra szabályozta a tudományos minősítés rendszerét (AE, 1970, 463-485), ezzel véget ért az 1950 óta tartó változtatgatós időszak a TMB életében, kialakult az az 1994-ig tartó rendszer, amely kielégítette mind a pályázók, mind az egész magyar tudományos közélet elvárásait. 28 új TMB szakbizottságot alakítottak, a 10-es számú a Földrajz-Meteorológiai Szakbizottság, ennek meteorológus tagjai Béll Béla, Kéri Menyhért és Mészáros Ernő (AE, 1970, 905-908).

A meteorológus kollégák számos cikket jelentettek meg a Magyar Tudományban az 1970-es és 80-as évtizedben. 1992-ben maga a Meteorológiai Tudományos Bizottság állásfoglalásként jelentetett meg egy anyagot „Éghajlatunk jövője” címmel (AE, 1992, 301), hogy az egyes cikkeknel hangsúlyosabban hívja fel a hazai kutatói társadalom figyelmét az emberi tevékenység éghajlatot is módosító hatásaira. A cikk kezdőlapján lábjegyzetként szerepel a bizottság tagjainak névsora, együtt az Éghajlati Albizottság tagjainak neveivel (Götz Gusztáv elnök, Faragó Tibor titkár, a tagok: Ambrózy Pál, Antal Emánuel, Koppány György, Mika János, Pálvölgyi Tamás, Práger Tamás, Szalai Sándor és Tar Károly). A szöveg első változatát Faragó Tibor írta, az Albizottság által csiszolt anyag az MTB állásfoglalásként jelent meg.

1994. március 28-án új akadémiai törvényt fogadott el az országgyűlés (Magyar Tudomány, AE, 1994, 5. szám, I-X oldal). Létrejött a kibővített akadémiai köztestület, amelynek tagjai az akadémikusok mellett mindazok, akik bejelentkeznek a tudományok doktorai és kandidátusai, valamint az MTA doktorai és a PhD fokozatot megszerzett szakemberek közül. (Nem minden minősített vesz részt a szakmai közéletben.) A nem akadémikus köztestületi tagok választott közgyűlési képviselőik révén szavaznak a az MTA közgyűlésén és az osztályüléseken. A köztestületi tagok a tudományos bizottságok szerinti csoportonként vannak nyilvántartva. A nyilvántartás az indulással kapcsolatos bizonytalanságok miatt eleinte sok hibát tartalmazott, később a hibák száma csökkent, de még jelenleg (2019) is vannak jelentős tévedések és hiányok benne. Az 1996-os ciklusváltással kezdve a tudományos bizottságok tagjait a bizottsághoz tartozó köztestületi tagok választják maguk közül. (Az albizottságoknak lehet nem minősített szakember is a tagja.) 2008-ig a választásokat a ciklus végén leköszönő bizottság tartotta a hozzá tartozó köztestületi tagok összehívásával. A megjelentek papír alapú titkos szavazással választottak új bizottságot a következő ciklusra, amelynek hivatalból tagjai a szakterület akadémikusai és a megválasztott közgyűlési képviselők (AE, 1995, 1109).

A közgyűlési képviselőkre vonatkozó választási ciklusok fél ciklussal vannak eltolva a bizottsági választási ciklusokhoz képest. Az MTB-hez tartozó köztestületi tagok közgyűlési képviselővé választották Antal Emánuel az 1995. február –2001. február közötti két ciklusban. (ALM, 1997, 181). A 2001-2004 közötti ciklusban már két képviselőnk volt, Bozó László és Mika János személyében (ALM, 2001, 251). 2004 és 2007 között Bartholy Judit és

Bozó László volt a két képviselő (ALM, 2006, 313), 2007 és 2010 között Bartholy Judit (ALM, 2009, 323) és Haszpra László (ALM, 2009, 339).

2008 UTÁN

A 2008-as bizottsági ciklussal kezdve az MTB honlapja részletesen beszámol a bizottsági tevékenységről, de nem érint mindent, ami a bizottsági munkával összefügg. Ezért két vonatkozásban ezen időszakhoz érdemes kiegészítést fűzni.

Az első kiegészítés az, hogy 2010-zel kezdődően a köztestületi tagok a szavazatukat az MTA titkársága által működtetett internetes rendszerben adják le. Mivel ilyenkor általában nincs előzetes egyeztetés, a szakemberek az általuk legjobban ismert közvetlen kollégáikra szavaznak, így előáll az a helyzet, hogy a nagyobb létszámú munkahelyek munkatársai kitöltik az előre adott létszámkeretet, a kisebb létszámú munkahelyen dolgozók többnyire teljesen kimaradnak a bizottságokból. Ezáltal a bizottságok elveszítik a teljes szakterületet átfogó jellegüket. Ezt az anomáliát csökkentendő, bevezetésre került, hogy a megválasztott bizottság az előzetes kereten felül 3 tagot kooptálhat az „egyenlőtlenségek kiküszöbölése” céljából. Természetesen lehet a szavazás időszakában email-es kampányolást végezni, de ennél azért jobb lenne a megbeszéléses egyeztetés.

A másik kiegészítés a közgyűlési képviselők felsorolása. Ezek a képviselők az MTB-hez tartozó köztestületi tagok nevében járnak el és hivatalból tagjai a bizottságnak. 2010 és 2013 között Geresdi István és Haszpra László, 13 és 16 között Geresdi István és Horváth László, majd 16 és 19 között Horváth Ákos és Weidinger Tamás, 2019-től pedig Horváth László és Mészáros Róbert a megválasztott közgyűlési képviselő.

BEFEJEZÉS

Az összeállítás utolsó sorait 2019. augusztusának végén írom. Az MTA készül a decemberi rendkívüli közgyűlésére, amely az évközben megjelent új akadémiai törvényhez igazítja a belső szabályzatait. Ez a törvény leválasztotta az akadémiáról a kutatóhálózatot, így maradt a több mint 16 000 fős köztestület és az azt működtető titkárság. Nem várható, hogy az új szabályozás érdemben befolyásolja a tudományos bizottságok működését, így bizakodhatunk, hogy az idén decemberben 54 éves Meteorológiai Tudományos Bizottság megéri azt a kort, amit az egykori előd, a Bizottmány megért, azaz a 89 évet!